

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА ПРОПАГАНДУ ВІЙНИ

Пекар Павло Васильович - аспірант відділу аспірантури та докторантури Національної Академії Служби безпеки України

Стаття присвячена питанням відповідальності юридичних осіб за вчинення її уповноваженою особою від імені та в її інтересах злочину передбаченого ст. 436 КК України. Розглядаються заходи кримінально - правового впливу межі та порядок їх застосування.

Ключові слова: заходи кримінально - правового впливу; відповідальність юридичних осіб; пропаганда війни.

Articolul se concentrează pe problema răspunderii persoanelor juridice în conformitate cu art. 436 din Codul penal al Ucrainei. Considerăm activitățile limitele de expunere legale și procedura de aplicare a acestora. Autorul se expune și asupra limitelor de expunere legală penală și a supra procedurii de aplicare a acestora.

Cuvinte cheie: măsuri de influență legală, răspunderea persoanelor juridice, propaganda de război.

The article focuses on the question of liability of legal persons for the commission of an authorized person on behalf of and in the interests of crime under Art. 436 of the Criminal Code of Ukraine. We consider the activities of legal exposure limits and procedure for their application.

Keywords: measures of legal influence; liability of legal persons; propaganda war.

Постановка проблеми. У 2014 році в кримінальному законодавстві України відбулася одна з найбільш значущих його реформ за часів незалежності: у ньому з'явився інститут заходів кримінально – правового характеру щодо юридичних осіб. Цей інститут був запроваджений законом України № 314-VII від 23 травня 2013 року. [1] і ще до набрання чинності зазнав змін, унесених законом України № 1207-VII від 15 квітня 2014 року.

Проект Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб)” в першу чергу був спрямований на забезпечення виконання рекоменда-

цій Групи держав проти корупції (GRECO), Спеціального Комітету експертів Ради Європи з питань оцінки заходів боротьби з відмиванням коштів (MONEYVAL), а також на вирішення питань про реалізацію низки міжнародних договорів України в частині встановлення відповідальності юридичних осіб. Прийняття проекту Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб)” має сприяти виконанню взятих Україною зобов'язань щодо встановлення відповідальності юридичних осіб за злочини, а також дозволить привести положення вітчизняного законодавства у

відповідність з міжнародними стандартами у цій сфері.

В той же час відсутність на сьогоднішній момент значної судової практики та керівних роз'яснень Пленуму Верховного Суду України в частині застосування законодавства про кримінальну відповідальність щодо юридичних осіб викликає низку проблемних питань, які потребують негайного вирішення, їх теоретичного обґрунтування та вироблення ефективних рекомендацій щодо їх застосування. В першу чергу це стосується застосування такого заходу кримінально – правового характеру як ліквідація та конфіскація майна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питанням застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб в Україні останнім часом присвячено чимало наукових досліджень. Значний внесок в їх розробку внесли роботи Грищука В.К., Пасеки О.Ф., Митрофанова І.І., Поповича О.В., Гарбовського Л.А., Пономаренка Ю.А., Панова В.П. та багато інших.

В той же час спеціальних досліджень присвячених відповідальності юридичних осіб за пропаганду війни в Україні не проводилось.

Метою даної статті є дослідження проблем механізму застосування ліквідації та конфіскації майна як заходів кримінально – правового характеру на прикладі пропаганди війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вперше прецедент притягнення до відповідальності юридичних осіб за злочини проти миру мав, за думкою окремих дослідників, місце під час винесення вироку Нюрнберзького військового трибуналу 1945 р. Відповідно до якого злочинними організаціями були визнані: керівний склад нацистської партії Німеччини, СС разом з СД, як її складовою частиною, і гестапо. За думкою В. Панова, фактично це було залучення до кримінальної відповідальності юридичних осіб. [1, с. 32] Однак до теперішнього часу це питання є дискусійним. В. Панов, зазначає, що теоретично суб'єктами злочинів з міжнародного кримінального права можуть бути міжнародні організації, військові союзи, транснаціональні

корпорації, комерційні банки, окремі державні органи і навіть господарські підприємства і організації.

В той же час маємо зазначити, що необхідність введення заходів кримінально – правового впливу, щодо юридичних осіб за злочини проти миру підтверджено не лише законодавчими актами іноземних держав, в яких успішно протягом тривалого часу діють подібні законодавчі приписи, а й окремими документами міжнародного характеру. Зокрема, в Керівних принципах в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя в контексті розвитку і нового економічного порядку (1985 р) є наступний припис: «Держави – члени повинні розглядати питання про передбачення кримінальної відповідальності не тільки для осіб, які діяли від імені будь – якої установи, корпорації або підприємства ... але і для самої установи, корпорації чи підприємства шляхом вироблення відповідних заходів попередження їх можливих злочинних дій і покарання за них». [2]

Серед низки суспільно небезпечних діянь за вчинення яких передбачено вжиття кримінально – правових заходів до юридичної особи, п. 4 ч.1 ст. 96-3 КК України містить і пропаганду війни (ст. 436 КК України).

Дані зміни до КК України, є як ніколи актуальними та своєчасними, адже вони є частиною розробки національного і міжнародного законодавства і політики щодо поширення пропаганди, пов'язаної з конфліктом в Україні і навколо неї. На необхідність такої розробки неодноразово було вказано на рівні різних нормативно – правових актів та різноманітних доповідей міжнародними інстанціями з безпеки в Європі та Світі.

Особлива увага при цьому звертається на коло юридичних осіб, що задіяні в інформаційній сфері. Так на небезпеку поширення закликів, щодо розв'язання агресивної війни чи збройного конфлікту, за допомогою засобів масової інформації неодноразово вказувалося в різноманітних європейських джерелах.

Проте застосування різноманітних заходів впливу на засоби масової інформації має бути здійснено з максимальною обережністю. Адже втручання держави в журналістську ді-

яльність, в окремих випадках, може розглядатися як факт та набувати ознак цензури.

Д. Міятович акцентує увагу на тому, що завжди, і особливо у важкі часи, заборона не є відповіддю на загрозу, адже вона веде до довільних і політично мотивованих дій. Обмеження на свободу ЗМІ заради політичної доцільності ведуть до цензури, а якимось розпочавшись, цензура ніколи не припиняється. [3, с.7]

Право на свободу слова і думок, є невід'ємним правом, закріплених в ст.ст. 19 і 20 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. [4] У першій з них йдеться:

1. Кожна людина має право безперешкодно дотримуватися своїх думок;

2. Кожна людина має право на свободу вираження поглядів;

Це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь – яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір.

У відповідності із п. 3 ст.19 даного міжнародного акту зазначені вище права можуть бути обмежені лише у випадках пропаганди війни та виступів на користь національної, расової або релігійної ненависті, що представляє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства, які відповідно мають бути заборонені законом. Стаття 20 в такому випадку вимагає від держав прийняття та застосування конкретних заходів реагування у вигляді прямої юридичної заборони в законодавчій формі.

Не можна оминати на разі і ще один міжнародний акт, який зберігає свою актуальність для цілей дослідженого питання, проте є майже забутим та на жаль, який не застосовується сьогодні на практиці. Міжнародна Конвенція про використання радіомовлення в інтересах миру, договір Ліги Націй 1936 року, зобов'язує держави «обмежувати вираження тих думок, які представляють собою загрозу міжнародному миру і безпеці». Конвенція зобов'язує уряди забороняти і припиняти на своїх територіях передачу будь – яких програм, які «по – своєму характеру спрямовані на підбурювання насе-

лення будь – якої території до дій, несумісних з внутрішнім порядком або безпекою будь – якої території». Вона також містить аналогічне розпорядження щодо «підбурювання до війни проти іншої сторони договору». У цьому акті не проводяться відмінності між висловлюваннями від імені держави і висловлюваннями приватних осіб. Крім того, ця Конвенція забороняє поширення неправдивих новинних повідомлень. [5] Вона є корисним нагадуванням про необхідність збереження балансу між свободою вираження поглядів та зобов'язанням не допускати пропаганди війни і риторики ненависті. [3, с. 12-13]

Таким чином, дослідники сходяться на думці, що заборона пропаганди війни має передбачити відповідальність не лише приватних осіб, а й приватних засобів масової інформації, інших компаній, а також органів державної влади. [3, с. 14-15]

На цій же позиції перебуває і вітчизняне законодавство про кримінальну відповідальність. Так, ч. 1 ст. 96-4 КК України, що визначає коло юридичних осіб до яких застосовуються заходи кримінально – правового характеру, зазначає, що у випадку вчинення окремо визначених злочинів проти миру та безпеки людства, включаючи і пропаганду війни заходи кримінально -правового характеру, можуть бути застосовані судом до суб'єктів як приватного так і публічного права, резидентів та нерезидентів України, включаючи підприємства, установи чи організації, державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, організації, створені ними у встановленому порядку, фонди, а також міжнародні організації, інші юридичні особи, що створені у відповідності до вимог національного чи міжнародного права.

Відповідно до ст. 96-6 КК України до юридичних осіб судом можуть бути застосовані такі заходи кримінально – правового характеру:

- 1) штраф;
- 2) конфіскація майна;
- 3) ліквідація.

При цьому відповідно до ч. 2 ст. 96-6 КК України до юридичних осіб штраф та ліквіда-

ція можуть застосовуватися лише як основні заходи кримінально – правового характеру, а конфіскація майна – лише як додатковий.

Сьогодні в юридичній літературі встановлена законодавцем система заходів кримінально – правового характеру щодо юридичних осіб піддається справедливій критиці. Адже обмеженість заходів кримінально – правового характеру порушують принципи диференціації та індивідуалізації покарання. Обмеженість вибору заходів кримінально – правового характеру перешкоджає досягненню головної мети законодавства про кримінальну відповідальність – запобігання злочинності.

Загалом Європейське законодавство відрізняється різноманітністю у виборі заходів кримінально – правового впливу щодо юридичних осіб. Зокрема призупинення деяких прав (Голландія, Фінляндія, Литва); заборона певної діяльності (Польща, Фінляндія, ЄС, Литва); регулювання випуску продукції (Голландія); усунення директора (ЄС); призначення довірчого керуючого (Голландія, Фінляндія); позбавлення ліцензії, заборона виконання певних дій, таких як участь у публічних заявках на підряд, випуск конкретних товарів, укладення контрактів, рекламна діяльність тощо; позбавлення наданих пільг, зокрема, субсидій або податкових переваг (Франція, Голландія); закриття діяльності підприємства чи його окремих підрозділів (ЄС, Голландія, Литва). [17, с. 147]

На сьогодні вже лунають пропозиції щодо необхідності доповнення ст. 96-6 КК України такими заходами як: попередження, [15] заборона зайняття певними видами діяльності та обмеження діяльності на певний строк (наприклад, заборона отримання ліцензій, дозволів; отримання фінансування з центрального або місцевих бюджетів та ін). [6, с. 130]

Ліквідація. Серед усіх заходів кримінально – правового впливу, які відповідно до ст. 96-6 КК України може бути застосовано до юридичної особи за вчинення суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки складу злочину пропаганда війни, найбільш тяжким є ліквідація юридичної особи. Науковці говорять навіть про те, що ліквідація

юридичної особи є своєрідною «смертною карою» такої особи. [7, с. 24–25]

Таке рішення приймається судом і реалізується відповідно до положень законодавства України, яке регулює процедурні питання ліквідації юридичної особи, зокрема “Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців” та положень Цивільного Кодексу України.

В теорії кримінального права сьогодні висловлюється позиція, що ліквідація юридичної особи має бути застосовано як міра покарання тільки у виняткових випадках. Наприклад, якщо юридична особа була створена з метою вчинення злочинів або її діяльність полягала переважно у скоєнні злочинів. [8]

Аналіз положень ст. 96-9 КК України не дає змогу визначити чи є ліквідація юридичної особи у разі вчинення її уповноваженою особою одного із злочинів, які передбачені в її диспозиції безальтернативним заходом кримінально – правового характеру чи суд має право призначити за певних обставин і такий вид заходу як штраф. Ця невизначеність пов’язана з тим, що законодавець вживає в диспозиції ст. 96-9 КК України не термін “...може бути призначено”, а термін “...призначається”.

Протилежні точки зору на це питання висловлюється і в юридичній літературі. Зокрема, на думку Ю. Паномаренко, суд відповідно до ст. 96-9 та 96-8 КК України зобов’язаний застосувати до юридичної особи ліквідацію із конфіскацією майна у разі вчинення її уповноваженою особою будь – якого із злочинів, передбачених ст.ст. 109, 110, 113, 146, 147, 160, 260, 262, 258–258-5, 436, 437, 438, 442, 444, 447 КК України. [9, с. 158]

На думку іншого вченого О. Пасеки, ліквідація юридичної особи призначається тільки у тих випадках, коли суд визнає, що тяжкість учиненого злочину унеможливорює збереження вказаної юридичної особи. [10, с. 260]

На наш погляд ст. 96-9 КК України не носить імперативного характеру в частині обов’язку суду призначити ліквідацію юридичної особи, у всіх випадках вчинення її уповноваженою особою одного із злочинів передбачених в частині першій вказаної статті.

Адже таким чином, буде порушено принцип диференціації та індивідуалізації покарання. Тут слід погодитись з О. Попович, яка зазначає, що означена позиція законодавця щодо можливості застосування тільки одного основного виду заходів кримінально – правового характеру обмежує дію принципів кримінальної відповідальності. Такий підхід не дозволяє призначити юридичній особі захід, вид, строк та розмір якого сприяв би загальній та спеціальній превенції злочинів та певним чином компенсував шкоду, спричинену особі, суспільству або державі. [5, с. 97]

Таким чином, при вчиненні уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи публічних закликів до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту, чи виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких дій з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів суд поряд з призначенням покарання фізичній особі (чи звільненні її від кримінальної відповідальності) має право застосувати до юридичної особи такий захід кримінально – правового характеру як ліквідація.

Введення до КК України відповідальності юридичних осіб стало доволі рішучим кроком в частині реформування законодавства про кримінальну відповідальність. Загально відомо, що будь – яка законодавча новела повинна пройти доволі довгий шлях випробування практикою свого застосування, теоретичними розробками спрямованими на її удосконалення, для того щоб вона набула рис ідеальної кримінально – правової норми. В першу чергу повинно бути розроблені чіткі критерії, які б надавали змогу судам визначати в яких випадках необхідно застосовувати ліквідацію юридичної особи. Саме тому неоцінено корисним може стати досвід законодавства іноземних країн, які застосовують аналогічні положення не один десяток років.

Зокрема, вважаємо за доцільним запозичити досвід КК Франції в якому передбачено, що ліквідація юридичної особи як захід кримінально – правового впливу застосовується у тому випадку, коли юридична особа була створена з метою вчинення злочину або відійшла від законної мети свого створення для

вчинення злочину. І застосувати це положення до ст. 96-9 КК України.

Також не можливо оминати ще одну проблему, яка пов'язана з призначенням такого заходу кримінально – правового характеру як ліквідація. Деякі науковці справедливо звертають увагу на необхідності передбачення у кримінальному законі такого заходу, як ліквідація не всієї організації, а лише її частини – філії (представництва), яка може бути застосована, якщо суд дійде висновку про можливість збереження юридичної особи, однак неможливість подальшої діяльності її певного структурного підрозділу. [6, с. 289; 5, с. 98] В такому разі застосування додаткового обов'язкового заходу у вигляді конфіскації майна повинно стосуватися лише майна такого структурного підрозділу. Тобто у випадку передбачення в якості основного заходу ліквідації структурного підрозділу юридичної особи необхідним є внесення змін до конфіскації як додаткового кримінально – правового заходу, застосованого до юридичної особи. Стаття 96-8 КК України повинна передбачати часткову конфіскацію, тобто конфіскацію майна структурного підрозділу юридичної особи у випадку його ліквідації.

Таким чином, застосування ліквідації до юридичної особи за вчинення її уповноваженою особою злочину передбаченого ст. 436 КК України має застосовуватись судом у тому випадку коли юридична особа була створена з метою вчинення злочину або відійшла від законної мети свого створення для вчинення злочину, а також у випадку коли суд дійде до висновку про недоцільність подальшої діяльності такого суб'єкта господарювання, або ж у разі вчинення одного із злочинів передбачених ст. 96-9 КК України повторно.

Ще одним заходом кримінально – правового характеру, який може бути застосований до юридичної особи у зв'язку із вчиненням її уповноваженою особою публічних закликів до розв'язування агресивної війни є конфіскація майна.

У відповідності з положенням ст. 96-6 КК України конфіскація майна є додатковим видом покарання, який може застосовуватися поряд із штрафом та ліквідацію юридичної

особи і полягає у примусовому безоплатному вилученні у власність держави майна юридичної особи.

Правова природа необхідності введення такого заходу до КК України знаходить свої витоки в загальноєвропейській практиці. Дослідники вважають, що правовим актом, який дав поштовх для проведення спільної кримінальної політики в протидії тяжким злочинам, що призвело до застосування сучасних і ефективних методів на міжнародному рівні стала Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, підписана 8.11.1990 р. в Страсбурзі.

Згідно із ст. 3 вказаної Конвенції учасником якої стала і Україна, визначено, що кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для того, щоб вона могла конфіскувати знаряддя й засоби злочину та доходи або майно, вартість якого відповідає таким доходам, а також відмите майно. [11]

Загалом якщо вести мову про конфіскацію майна, то зважаючи на систему кримінально – правових заходів, що склалася сьогодні в кримінальному праві України, її необхідно розглядати як вид покарання, що відноситься до примусових каральних кримінально – правових заходів; спеціальну конфіскацію, передбачену як Загальною, так і Особливою частиною Кримінального кодексу України, – до примусових некаральних інших кримінально – правових заходів; конфіскацію майна юридичної особи – до окремого виду примусових кримінально – правових заходів, що застосовуються до юридичної особи. [12, с. 48]

Отже, законодавство України про кримінальну відповідальність регламентує такі види кримінально – правової конфіскації: а саме: – конфіскація майна як додатковий вид покарання; – спеціальна конфіскація як захід кримінально – правового характеру; – конфіскація майна юридичних осіб як захід кримінально – правового характеру щодо юридичних осіб.

Тут необхідно зосередити увагу на тому, що введення до КК України нових видів конфіскації майна одночасно супроводжується

нехтуванням європейської тенденції щодо відмови від конфіскації майна, як додаткового покарання. За думкою вітчизняних і європейських науковців це порушує принцип недоторканості власності особи та принцип індивідуалізації покарання. Остання, зокрема вилучена з кримінальних кодексів більшості країн Європи і світу. Замість неї застосовується штраф, конфіскація знарядь злочину, предметів злочину, майна нажитого злочинним шляхом та прибутків чи доходів отриманих від такого майна. За думкою Л. Гарбовського, існуюче у КК України положення щодо застосування конфіскації майна не відповідає як основним засадам демократичного ринкового – орієнтованого суспільства, так і основним принципам кримінального права і потребує законодавчого регулювання.

За скасування конфіскації майна, як такої, що порушує принцип справедливості, оскільки зачіпає майнові інтереси не тільки засудженого, але й членів родини і може бути спрямована на майно, здобуте законним шляхом, висловлювалися українські вчені Н. Бабич, М. Бажанов, Н. Гуророва. На їх думку, за вчинення деяких майнових злочинів, замість застосування конфіскації майна, з успіхом можна застосовувати більш ефективно додаткове покарання – штраф, оскільки для протидії майновим злочинам штраф є одним з найефективніших видів покарання. [13, с. 70]

Одним із проблемних питань в частині застосування конфіскації майна до юридичних осіб є питання тлумачення законодавчої дефініції щодо імперативного характеру застосування судом додаткового покарання у вигляді конфіскації майна у всіх випадках ліквідації юридичної особи. Досліджуючи це питання І. Мітрофанов зазначає, що вислів «застосовується» у ст. 96-9 КК України, на відміну від словосполучення «може бути застосоване», означає ледве не обов'язок суду в кожному випадку накладення на юридичну особу такого засобу, як ліквідація, призначати конфіскацію майна юридичної особи. [14, с. 130]

На нашу думку, як і випадку альтернативного права суду призначити за вчинення пропаганди війни до юридичної особи не лише ліквідацію, а й штрафу, так і в ситуації при-

значення додаткового покарання суд не обмежений імперативним характером застосовувати конфіскацію майна до юридичної особи.

Конфіскація майна юридичної особи породжує і інше питання, на яке сьогодні зосереджується увага науковців. Мова йде про захист прав кредиторів, а також інших фінансово залежних осіб, зокрема вкладників фінансових установ.

Існування безальтернативного виду додаткового покарання зазначає О. Попович здатне породити і конкретні негативні наслідки – невиконання зобов'язань перед кредиторами. [15, с. 97]

З огляду на те, що на відміну від спеціальної конфіскації відповідно до ст. 96-6 КК України підлягає будь – яке майно поза залежністю його зв'язку зі злочинним діянням, І. Мітрофанов говорить, що сучасне правове регулювання конфіскації майна юридичної особи свідчить про значне розширення кордонів обмеження майнових прав юридичної особи і її кредиторів — законодавець не вказує мети конфіскації майна. [14, с. 130]

В. Грищук, О. Пасека в одній із своїх робіт пропонували власне бажання законодавчого положення, що регламентує конфіскацію майна юридичної особи. Зокрема, вони акцентували увагу на тому, що конфіскація всього майна можлива лише у разі застосування такого покарання як додаткового до ліквідації юридичної особи з огляду на вимоги чинного законодавства щодо порядку ліквідації та задоволення вимог кредиторів юридичної особи. [6, с. 209] Дане твердження було зроблено авторами після ґрунтовного порівняльного аналізу законодавства зарубіжних країн. Зокрема, повна конфіскація майна як захід, що є видом «колективної смертної кари», передбачено законодавством США щодо організацій, які вчинили злочин, не тільки з метою усунення корпорації за межі бізнесу, але й позбавлення її можливості діяти. Мета цього заходу – конфіскувати все майно збанкрутілої фірми, яке залишилося після сплати всіх законних вимог добросовісним кредиторам. [16; 6, с. 126]

Таким чином, вважаємо, що застосовувати конфіскацію як додатковий вид криміналь-

но – правового заходу до юридичної особи за вчинення її уповноваженою особою пропаганди війни, суд має право лише у тому випадку коли будуть задоволені права кредиторів та інших фінансово зацікавлених осіб.

Література

1. Панов В.П. Международное уголовное право : учеб. пособ. / В.П. Панов – М., Инфра-М.- 1997
2. Сборник стандартов и норм Организации Объединенных Наций в области предупреждения преступности и уголовного правосудия / Управление Организации Объединенных Наций по наркотикам и преступности. – Нью-Йорк, 2007- 409 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Compendium_UN_Standards_and_Norms_CP_and_CJ_Russian.pdf (дата звернення 18.01.2016 р). – Назва з екрана.
3. Миятович Д. Пропаганда и свобода массовой информации / Памятная записка Бюро Представителя ОБСЕ по вопросам свободы СМИ.- Вена, 2015.- 88 с.
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права ООН; Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення 24.01.2016 р). – Назва з екрана.
5. Міжнародна конвенція про використання радіомовлення в інтересах миру /Конвенція Ліга Націй від 23.09.1936 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_229 (дата звернення 24.01.2016 р). – Назва з екрана.
6. Грищук В.К., Пасека О.Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльно-правове дослідження: монографія / В.К. Грищук, О.Ф. Пасека. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. – 248 с. ISBN 978-617-511-137-6
7. Никифоров А. С. Юридическое лицо как субъект преступления / А. С. Никифоров // Государство и право. – 2000. – № 8. – С. 18–27
8. В. Цимбалюк Зарубіжний досвід кримінальної відповідальності юридичних осіб

та перспективи України / Історико-правовий часопис- 2014 -№1 – [електронний ресурс] – режим доступу: http://historylaw.eenu.edu.ua/publ/2014/rozdil_4_kriminalne_ta_kriminalno_vikonache_pravo_kriminologija_kriminalnij_proces/v_cimbaljuk_zarubizhnij_dosvid_kriminalnoji_vidpovidalnosti_juridichnikh_osib_ta_perspektivi_ukrajini/12-1-0-112 (дата звернення 24.01.2017 р). – Назва з екрана. ISSN 2409-4544

9. Пономаренко Ю.А. Правила застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб/ Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені С.Г. Сковороди «Право».- Вип.22.-2014.- С. 155-160

10. Пасека О. Ф. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: окремі проблемні питання / Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ – №4.- 2014.- С. 253-263

11. Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму: Конвенція Ради Європи від 16 травня 2005 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_948

12. Козаченко О. В. Види конфіскацій за кримінальним законом України / О. В. Козаченко, А. І. Зіневич // Новітні кримінально-

правові дослідження – 2015 : зб. наук. пр. / відп. ред. О. В. Козаченко. – Миколаїв : Іліон, 2015. – С. 47-51.

13. Гарбовський Л.А. Окремі аспекти реформування кримінального законодавства України в контексті європейських стандартів / Л.А.Гарбовський // Юридичний вісник.- №4 (13).- 2009.- С. 69-71

14. Митрофанов І. І. Засоби кримінально-правового впливу на юридичних осіб / І. І. Митрофанов // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – 2014. – № 2. – С. 126–134

15. Попович О. В. Заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб: проблеми застосування та шляхи удосконалення / Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.- 2015.- № 18.- том 2.- С.96-99 ISSN 2307-1745

16. Ситковский И.В. Уголовная ответственность юридических лиц: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / И.В. Ситковский; Московская государственная юридическая академия. – М., 2003. – С. 85-86.

17. Актуальні проблеми кримінального права : [навч. посіб.] / [В.М. Попович, П.А. Трачук, А.В. Андрушко, С.В. Логін]. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 256 с.